

SANATIN FELSEFİ AÇIDAN SINIFLANDIRILMASI

Mutlu ERBAY*

Sanat eseri, temelinde uygulama olan ve gözle görülür olarak ortaya çıkan olgulardır. Daha geniş bir çerçeveden sanat toplumsal, düşünsel, bireysel etkileşimlerden şekillenen nesnelere üretir. Bu geniş kavramda, sanatın ortaya çıkış süreci düşünsel sistemlerle ilgilidir. Toplum, sanatçı ve o konuyla ilgili düşünürlerin ortaya koydukları fikirlerin tamamı sanatı, sanat eserini ve sanatçıyı etkiler.

Sanat her zaman psikoloji, felsefe ve sosyolojiyle etkileşim çemberi içindedir ve çoğu zaman psikolog, filozof ve sosyologların çalışmalarıyla şekillenmiştir. Felsefeci **Grenzen E.Lessing Laccenu** “*Şiirin ve Resmin Sınırları*” adlı kitabında (1766); Fransızların akademik yaptırım olan, resim ve şiirin görevlerinin Fransa’da bir dönem karşı protesto hareketi niteliğinde olduğundan bahseder. O dönemde eleştirmenler tarafından resmin hikaye anlatması gerektiği, sanatçı kesime empoze edilmiştir. Lessing; resim ve şiiri ortamın doğallığına ve uygulanan işaretin çeşidine göre ikiye ayırmış, “*resim kainattaki figürleri ve renkleri kullanırken, şiir zamandaki ahenkli sesleri kollar; Resim; görünür cisimleri, model olarak tek bir anı ve hareketi anlatır. Şiir ise öncelikle hareketlerle ilgilenirdi.*” Bu görüş Ortaçağda gözde iken, Orientalizmde önemini kaybetmiştir. 20.yy’da resim çok daha karışık gelişmelerden geçerek illüstrasyona kadar gelmiştir.

Alman yazar **J.G.Herder**’den (1744-1803) sanatların sınıflandırılmasında seçtiği filozofik yaklaşımlardan da söz etmek

* Dr., Boğaziçi Üniversitesi, Güzel Sanatlar Bölümü., Öğretim Görevlisi.

gerekir. *Herder*'in iddiasına göre; üç temel görme, duyma ve dokunma duyularının - resim, heykel ve müzik gibi sanatlar üzerinde bilinenden çok daha önemli etkileri vardır. Resim daha farklı olarak yüzeysel ve heykelden daha az gerçekçidir. Herder'in; "*resim üçüncü boyuttan yoksun olduğu için güzel cisimlerin tam güzelliğini yansıtmakta başarısızdır*" sözleri ile resme karşı heykeli ön plana çıkarma gayretleri görülür.

Alman teorisyen **Flint Basanqueti**, "*Estetiğin Tarihi*" ve "*Güzel Sanatların Genel Teorileri*" adlı kitaplarında, sanatla güzel sanatların ayrıntılı tanımını yapar; estetik, güzel sanatlar, resim, müzik, heykeltraşlık, şiir, drama, dans, mimari, bahçe sanatları, renk ve uyum gibi teknik faktörlerle sanatı sınıflandırmaya ve açıklamaya çalışır. Artık estetik; güzel sanatların felsefi veya doğada hem genel teoriyi hem de güzel sanatların kurallarını çıkararak bir bilim olarak tanımlanıyordu.

Alman filozof **Immanuel Kant**'ın (1724-1804) "*Yargının Eleştirisi*" adlı eserinde "Genel sanat (Kunst), geniş ve teknik anlamıyla bir insani beceri (Geschicklichkeit) gibi kavranarak, doğadan ve bilimden (Wissenschaft) ayrılır. Sonra da el sanatları, esnaflık veya zanaatkarlıkla arasında ilişki kurar. Bunlar ücretli ya da kar amaçlı oldukları için fark gözetilerek özgürleştirilir görüşüyle; sanat ancak zevk için, kendi iç güzelliğiyle yapılırsa başarılı olur, oysa zanaatkarlık, kendi içinde hoş gitmeyen, ağır, sıkıcı bir iştir ve yalnızca ücret veya başka bir karşılıkla cazip hale gelir. Bunun için sanat özgürce, zevk için icra edilen ya da kendi içinde güzel olan bir meşguliyettir. Fakat kişinin özgürlüğünde ölçü tekniği ve kazanımları ile bir dereceye kadar kısıtlanmıştır, görüşleriyle bu alanda yeni düşünceleri tartışmaya açar.

Kant'a göre sanatın sınıflandırılması, mekanik ve estetik olarak ikiye ayrılmıştır. Sanatın sunum amacı doğrudan doğruya zevk duygusu vermektir. Estetik sanat; hoş giden ve güzel sanatlar olmak üzere iki bölümden oluşur. Güzel sanat, daha çok düşünsel bir yolla kavranır. Temel fark sanatın kendisinde değil, gözlemcinin yaklaşımında yatar. Kant'ın güzel kapsamında değerlendirdiği ve saflıkla hoş giden diyerek değerini düşürdüğü sanatlar arasında bu temelde keskin ve sürekli bir

çizgi çizilemez. Güzel ya da değil bunlar karmaşık ve anlamlı türden estetik deneyimler yaratabilmektedir. *Kant*'ın güzel sanatlar anlayışı; aynı zamanda pek çok türden estetik ilgiyi hak eden görsel ve işitsel biçimi dışarda bırakır. *Kant*; güzel sanatları üç türe ayırmaktadır. Birincisi söz sanatlar, ikincisi plastik sanatlar veya biçimlendirici sanatlar ve üçüncü olarak güzel duyarlık oyunlarıyla yarattıkları biçimsel algılamalardır. *Kant*, güzel sanatların tiyatro, şarkı, opera, dans olduğu gibi, aynı eserde birleştirebileceğini ekler. Birleşik sanatlar ifadesi, halen bu türler için yaygın olarak kullanılmıştır. *Kant*'ın sınıflandırması şüpheli ve sıkıcı pek çok ayrımı içerir ve günümüzde kullanılmamaktadır. 19.yy çoğu takipçileri tartışmayı metafizik idealizmine, öznelciliğe ve dogmatik değerlendirmeye saptırmıştır.

Alman filozof **George Wilhelm Hegel** (1770-1831)'in sanatı sınıflaması ise, *Kant*'ın sanat sınıflandırmasından farklıdır. *Hegel*'e göre sanat sembolik, klasik ve romantik üç temel ögeden meydana gelir. Hegel, bu türlerin ve onları temsil eden sanatların, daha yüksek veya alçak değerlerin hiyerarşisi olarak değerlendirmiştir. Böylece her sanatın; sembolik, klasik ve romantik aşamaları olduğunu savunmuştur. Fakat sadece birinde sanat, baskın ruhu ifade ederek bir üstünlük kurar. Örneğin; mimarlık birincil olarak sembolikse tarihle bağlantılı olarak, romantik ve klasik tarzları da vardır. *Kant* biçim sanatlarını, söz sanatlarından ayırmıştır. *Hegel* ise bunu duyu organlarının uyarımlarına göre temellendirildiğini sadece müziğin sözden ayrılmasının gerektiğini belirtmiştir.

Hegel'den sonra **Eduard von Hartmann**, sanatları; gözün, kulağın ve imgelemin sınıflandırılması olarak ele almıştır. Araç, işlev veya konudan bağımsız olarak tüm sanatlarda görülen bazı temel sanat tarzlarını arayarak yeni yollar açmıştır. Belirli sanatsal dönemler, belirli tarzlar veya üsluplar arasındaki ilişkinin kapsamını abartıp, *Hegel*'in teorisinde; sanatların mantıksal sınıflandırması tarihsel yaklaşım ve tüm sanatlara değinen genel türleri ele almamıştır. Çoğu sınıflandırmada olduğu gibi her sanatı, bir başlık altına yerleştirme yoluna gitmez. Güzel Sanatlar; sembolik, klasik ve romantik olarak ayrılır, her ana aşama da; belirli bir tür tarafından yönlendirilir. Her temel tür o türün tümüyle

karakteristik açıdan en uygun olan malzeme ve tekniklerin tanımlanmasıdır. Güzel Sanatlar; mimarlık, heykel, resim diye guruplandıktan sonra her dal kendi içinde de örneğin; Mimarlık (sembolik, klasik, romantik) aşamalı tarzda ayrımlanmaktadır.

Arnold Hauser, “*Sanat Tarihinin Felsefesi*” kitabı ile ve (1951) “*Sanatın Toplumsal Tarihi*” adlı kitabında film çağı konusuna eğilmiş ve sinemanın, teknolojik gelişmenin sonucu olarak kitle üretimi ve tüketimi niteliğine sahip bir sanat olduğundan bahsetmiş ve sanat sınıflaması konusuna sinemayı da dahil etmiştir.

20.yy önce uzay çağı, ardından bilgi çağı ve bugün internet aracılığıyla iletişim çağı gelişim sürecini sürdürmektedir. Bugün felsefeci, psikolog ve sosyologların sanat sınıflaması, sanatın sınıflandırılmasında yeni sorunsalları da beraberinde getirmiş ve sanatın boyutlarının sınırlandırılmayacağı yüzyılımızda yeniden gündemdedir. 21.yy’da global dünyada yeni buluşlar olacağı ve bu yüzyılın yeni keşiflerinin sanatı nasıl etkileyeceği sanatın sınıflamasının nasıl olacağı; sanat eğitimcileri, sanatçılar ve felsefecileri tarafından merakla beklenmektedir.

KAYNAKÇA

Thomas MUNRO;

**The Arts and Their
Interrelations** (Cleveland: The
Press of Western Research
University, 1967)

ERBAY Mutlu;

**Plastik Sanatlar Eđitimi'nin
Gelişimi**, (İstanbul: Boğaziçi
Üniversitesi Yayınları, 1997)